

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Чичук Антоніни Петрівни про дисертаційне дослідження Коваль
Юлії Андріївни «Формування екологічної культури студентів в
освітньому середовищі технічних коледжів» на здобуття наукового
ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 011 Освітні,
педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка**

Актуальність обраної теми та її зв'язок з відповідними планами галузей науки. Проблеми, що стосуються здоров'язбережувальної діяльності молоді, формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі не відірвані від економічних і політичних явищ, в яких яскраво відображаються протиріччя нашого суспільства. Забезпечити майбутнє фахівця, у тому числі і за рахунок формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічних коледжів стосовно вимог до професійної діяльності – одне з найважливіших завдань педагогічної науки. Для задоволення сучасних вимог до спеціаліста необхідний новий підхід до проблем навчання особистості нової формації, здорового, мобільного, конкурентоспроможного, морально зрілого, професійно-культурного, готового до активної життєдіяльності в умовах сучасних соціокультурних реалій, які складаються ще в процесі навчання. Враховуючи сучасні світові тенденції, в Україні набувають особливого значення основні сучасні проблеми формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічних коледжів, тому вбачаємо запропоновану роботу актуальною в діяльності закладів освіти її розгляд потребує нових підходів до оптимального розв'язання. Екологічна культура студентів в освітньому середовищі технічних коледжів може сприяти повороту людства від споживацького способу життя до бережливо-відновлювального, бо саме тут можна привити любов до оточуючого середовища, до прекрасного, до здоров'я.

Актуальність екологічної культури фахівця підсилюється виходом України на європейський та світовий рівень, що значно розширює функції людини. З огляду на це, дисертація Коваль Юлії Андріївни є актуальною, доцільною та своєчасною.

Важливо зазначити, що свідченням фундаментальності та актуальності дисертаційної роботи є її зв'язок із контекстом досліджень Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського та є складовою теми кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті «Інноваційні педагогічні технології навчання в умовах інформатизації освіти

в Україні та за кордоном» (рішення кафедри від 23.12.2020 р. (протокол № 8)). Тема дисертації затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 4 від 20 жовтня 2021 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 5 від 20.11.2021 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Виявлено сутність та обґрунтовано специфіку формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу; створено діагностичний інструментарій, що включає систему компонентів, критеріїв, показників і рівнів сформованості екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу; обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови та розроблено модель формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу; підготовлено, апробовано й упроваджено методичний супровід формування та підвищення рівня екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу.

Наукова новизна роботи. Аналіз дисертаційного дослідження Коваль Юлії Андріївни дозволяє стверджувати про незаперечність наукової новизни для педагогічного загалу, оскільки:

- *вперше* визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу (цілеспрямоване впровадження розробленої моделі формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі; застосування проєктних технологій у процесі формування екологічної культури та спрямування самостійної роботи студентів на виконання екологічних проєктів; комплексне використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування екологічної культури здобувачів освіти); розроблено модель формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу;

- *удосконалено* зміст курсу «Основи екології», розроблено програму спецкурсу «Формування екологічної культури в освітньому середовищі технічних коледжів», форми (лабораторні, практичні заняття, виробнича практика, науково-дослідна робота здобувачів освіти, СРС) і методи (інформаційне забезпечення освітнього процесу, комп'ютерні екологічні ігри, ділові ігри, навчальні екологічні проєкти, телекомунікаційні екологічні навчальні проєкти, екологічні квести, екологічні веб-квести) формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу;
- *подальшого розвитку* дістало дослідження дидактичних можливостей

формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу.

Практичне значення дослідження полягає в реалізації педагогічних умов і впровадження розробленої моделі формування екологічної культури здобувачів освіти в освітньому середовищі технічного коледжу; в розробленні діагностичних матеріалів щодо визначення сформованості екологічної культури студентів в освітньому середовищі; в розробленні та реалізації методичного забезпечення формування екологічної культури здобувачів освіти; в розробленні та реалізації інформаційного забезпечення освітнього процесу, комп'ютерних екологічних ігор, ділових ігор, навчальних екологічних проєктів, телекомунікаційних екологічних навчальних проєктів, екологічних квестів, екологічних веб-квестів; методичних рекомендацій щодо виконання практичних робіт; завдань для СРС; тестів для самоконтролю; укладено методичні рекомендації щодо формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу.

Обраний дисертанткою науково-категоріальний апарат відповідає змісту роботи. Об'єкт, предмет, сформульована мета, завдання, гіпотеза дослідження є чіткими, вираженими, такими, що мають логічний і цілком обґрунтований характер.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що ефективність формування екологічної культури та якість фахової підготовки студентів в освітньому середовищі технічного коледжу будуть забезпечені, якщо створені й реалізовані такі педагогічні умови:

- цілеспрямоване впровадження розробленої моделі формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі;
- застосування проєктних технологій у процесі формування екологічної культури та спрямування самостійної роботи студентів на виконання екологічних проєктів;
- комплексне використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування екологічної культури здобувачів освіти.

Використання комплексу взаємопов'язаних та взаємозумовлених **методів** забезпечило одержання достовірних і обґрунтованих результатів наукового дослідження:

- *теоретичні методи*: вивчення наукових робіт педагогів, психологів, методистів, філософів, фахівців технічного профілю, а також урядових документів із питань підготовки студентів у коледжах України, використання сучасних методів і технологій навчання; вивчення й аналіз методичних посібників і рекомендацій для технічних коледжів, які застосовано під час

формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу;

– *емпіричні методи*: педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, інтерв'ювання, експериментальна перевірка: педагогічних умов формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу; статистичні та математичні методи оброблення результатів дослідження, котрі застосовано для інтерпретації результатів педагогічного експерименту.

Широкий вибір методів дослідження логічно доповнюють один одного, що дозволило досягнути поставлених цілей і завдань. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність наукової траєкторії дослідження.

Дослідно-експериментальна база: дослідження проводилось на базі Мукачівського державного університету, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Вінницького технічного фахового коледжу, Барського фахового коледжу транспорту та будівництва Національного транспортного університету, Державного вищого навчального закладу «Могилів-Подільський монтажно-економічний коледж», Відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій». В дослідно-експериментальній роботі брали участь 378 студентів і 15 викладачів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження дисертантки забезпечується: адекватною і оптимальною дослідницькою методологією, системним аналізом теоретичного матеріалу; комплексним застосуванням якісних методів наукового пошуку; оптимальним терміном реалізації експериментальної роботи; оптимальним обсягом учасників експерименту; представницькою джерельною базою (185 найменувань), позитивними результатами **впровадження матеріалів дисертації** у роботу закладів освіти України: Мукачівського державного університету (довідка 44 від 12.01.2023 р.), Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (довідка 56-06-301/58 від 22.12.2022 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка 04-а від 07.11.2022 р.), Вінницького технічного фахового коледжу (довідка 46 від 24.01.2022 р.), Барського фахового коледжу транспорту та будівництва Національного транспортного університету (довідка 543 від 24.01.2023 р.), Державного вищого навчального закладу «Могилів-Подільський монтажно-економічний коледж» (довідка 48 від 24.01.2023 р.), Відокремлений структурний підрозділ

«Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій» (довідка 07 від 12.01.2023 р.).

Дисертацію виконано на належному науковому рівні. Коваль Юлія Андріївна володіє науковими засадами проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній актуальні інформаційні матеріали. Зміст анотації, поданої українською та англійською мовами, відображає зміст дисертації та висвітлює суттєві її аспекти та основні положення.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Головні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено в 11 опублікованих працях (5 одноосібних), із них: 5 статті в наукових фахових виданнях України; 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні, 5 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Засадничі положення, інноваційні дослідницькі підходи й одержані результати дисертаційної роботи можуть бути використані під час організації професійної підготовки майбутніх технічних фахівців у технічних закладах вищої і фахової передвищої освіти. для побудови змісту освітніх програм, розроблення підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій та інших навчальних матеріалів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура дисертаційної роботи є логічною. Дисертантка ґрунтовно й послідовно віддзеркалює логіку основних завдань наукового пошуку. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел 185 найменувань із них 9 іноземною мовою. Основний текст дисертації становить 144 сторінки. Повний обсяг роботи 306 сторінок. Робота вміщує 4 рисунки на 3 сторінках, 5 таблиць на 3 сторінках і 30 додатків на 121 сторінці.

Дисертаційна робота системно організована: чітко окреслено її предмет і мету, забезпечено відповідність їм висновків, що логічно впливають із змісту основного тексту дисертації.

У вступі ретельно обґрунтовано актуальність теми дослідження, виявлено ступінь її вивченості, чітко визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу дослідження, розкрито його теоретичну основу, викладено методи дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, висвітлено дані щодо впровадження результатів дослідження, окреслено структуру дисертації.

У першому розділі подано об'єктивну оцінку рівня сформованості екологічної культури студентів технічних коледжів, що вимагає розроблення

певної діагностичної методики з урахуванням низки компонентів: мотиваційного, когнітивного, практично-діяльнісного, емоційно-вольового, ціннісно-смыслового. На основі аналізу різних наукових підходів (аксіологічного, культурологічного, особистісно орієнтованого, системного, середовищного) розроблено критерії (мотиваційно-ціннісний; когнітивний; діяльнісно-практичний; емоційно-вольовий; рефлексивно-оцінний) та показники рівня сформованості екологічної культури здобувачів освіти технічних коледжів на основі обліку її структурних компонентів. Ця система дозволяє діагностувати сформованість екологічної культури студентів технічних коледжів, визначаючи її такими рівнями, як низький, середній і високий.

У другому розділі відбулось теоретичне осмислення вивчення проблеми формування екологічної культури й аналіз науково-методичної літератури, що сприяло розробленню моделі формування екологічної культури студентів технічного коледжу, котра включає цільовий, теоретико-методологічний, змістово-технологічний, контрольньо-результативний блоки, виокремлено педагогічні умови. Розроблена модель формування екологічної культури здобувачів освіти технічного коледжу, виокремлені педагогічні умови, дозволяють підвищити ефективність усіх складових навчання – одержання необхідної інформації, її фіксації та реалізації; виявляти інтерес до екологічних знань; самостійно визначати та розв'язувати нестандартні екологічні ситуації; виховувати почуття дбайливого ставлення до всього живого на Землі. Показана практична сторона методів проєктів і технології веб-квест, що дозволяє викладачеві зацікавити здобувачів освіти технічного коледжу в набутті нових екологічних знань. Показано можливостей ІКТ як дієвого засобу формування екологічної культури. Застосування ІКТ робить навчання багатобічним, захоплюючим і живим, а ще таким, що допомагає розвитку абстрактного мислення, піднесенню вмінь аналізувати, синтезувати, систематизувати й оцінювати інформацію. Запровадження методу проєктів і веб-квестів у формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу відкриває перед викладачем значне коло можливостей: підняття мотивації освітніх здобутків здобувачів освіти для поліпшення, застосовування різних видів подання інформації (текстової, графічної, аудіо- та відео-) для сприймання, занурення в зміст навчальної дисципліни, що вивчається, пробудження зацікавленості до дисципліни, що викладається, висвітлення екологічного матеріалу нестандартним способом, предметне програвання різних екологічних ситуацій, формування екологічної культури студентів технічного коледжу.

У третьому розділі розгляд та інтерпретація підсумків дослідно-експериментального навчання дали можливість зробити висновок, що дані покращення параметрів, респондентів в ЕГ, значно переважають схожі показники в КГ. Це свідчить про дієвість запропонованого формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу. Всі дані педагогічного експерименту засвідчують позитивний якісний вплив з'ясованих педагогічних умов формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічного коледжу.

Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувачки. Позитивно розцінюємо представлену у додатках наукову інформацію, а таблиці та рисунки увиразнюють уявлення про цілісність дослідження, проведеного дисертанткою. Список використаних джерел зроблено з дотриманням встановлених вимог. Рівень узагальнення результатів педагогічного наукового пошуку свідчать про її зрілість як дослідника проблем педагогіки. Розписано особистий внесок дисертантки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих Коваль Юлією Андріївною результатів, необхідно назвати деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. У дисертації інколи використано твердження науковців без їх докладного аналізу.

2. Робота значно виграла, якщо б дисертантка у роботі порівняла ефективний вітчизняний і зарубіжний досвід формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічних коледжів в умовах сьогодення.

3. Висновки до першого розділу потребують деякої редакційної правки.

4. У роботі зустрічаються повторення, технічні огріхи та деякі абзаци, що мають описовий характер.

Зазначимо, що висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Коваль Юлії Андріївни та мають рекомендаційний характер.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Головні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено в 11 опублікованих працях (5 одноосібних), із них: 5 статті в наукових фахових виданнях України; 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні, 5 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Висновок. Резюмуючи результати дослідження можна стверджувати, що дисертаційна робота Коваль Юлії Андріївни на тему: «Формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічних коледжів» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Коваль Юлія Андріївна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

А. П. Чичук

Підпис А. П. Чичук завіряю.

Зав. відділом кадрів

Закарпатського угорського інституту

ім. Ференца Ракоці II

Г. Рейплік